

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

ΤΑ ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ, 1870-1910

ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΟΥΛΑΚΟΥ

Στις αρχές της δεκαετίας του 1870¹ ο Γεώργιος Πουλάκος ιδρύει στην Καλαμάτα ιδιωτικό Ελληνικό σχολείο. Ο Γ. Πουλάκος, ιερέας και ελληνοδιδασκαλος από το δήμο Λεύκτρου, είχε ιδρύσει, ήδη το 1871, ιδιοσυντήρητο αλληλοδιδασκτικό σχολείο αρρένων². Το 1880 προστέθηκε και η Α΄ γυμνασιακή τάξη³, ενώ από τον Σεπτέμβριο του 1885 λειτούργησαν οι Β΄ και Γ΄ τάξεις Γυμνασίου⁴.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, Θ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ-Ι. ΠΑΠΟΥΛΙΑ, Θ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ-Κ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Θ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ-Π. ΒΕΝΤΗΡΗ

Στις 29 Ιουλίου του 1885 ιδρύθηκε στην Καλαμάτα το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο αρρένων του Θεοδόσιου Χριστόπουλου, που περιελάμβανε Δημοτικό και δύο τάξεις Ελληνικού σχολείου⁵. Ο Χριστόπουλος συνεταιρίστηκε με τον Ιωάννη Παπούλια και στις 6 Αυγούστου 1885, όπως φαίνεται σε επίσημη συμβο-

1. Στη στήλη «Τεκμήριον Εγγραφής» του μαθητολογίου του Ελληνικού σχολείου Μεσσήνης, στα 1875, επισημάνθηκε εγγραφή μαθητή, που προερχόταν από το ιδιωτικό Ελληνικό σχολείο του Πουλάκου. Πρόκειται για τον Παναγιώτη Μιχαλόπουλο του Δημ., από το χωριό Ασλάναγα, ο οποίος γράφτηκε στη Β΄ τάξη του Ελληνικού σχολείου Μεσσήνης.

2. Μίμης Φερέτος, «Ιδρύθηκε Παιδοτροφείον εις την πόλιν των Καλαμών», εφ. *Θάρρος*, 29 Μαΐου 1994, φ. 28536, σ. 11.

3. Νικ. Ζερβής, «Η Καλαμάτα τον περασμένο αιώνα», εφ. *Θάρρος*, 15 Ιουνίου 1997, φ. 29448, σ. 11, όπου και γίνεται παραπομπή στην εφ. *Δήμος*, Αύγουστος 1880.

4. Κώστας Σοφινός, *Το νομικό καθεστώς της παιδικής ηλικίας και της νεότητος 1833-1900*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας-Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1988, τόμ. Α΄, σ. 333.

5. Κ. Σοφινός, *ό.π.*, τόμ. Α΄, σ. 329.

λαιογραφική πράξη⁶, ενοικίασαν από κοινού την οικία του Χαρ. Αποστολόπουλου [=Αποστολάκη]. Το 1888 προστέθηκαν στο εκπαιδευτήριο και τρεις γυμνασιακές τάξεις⁷. Η συνεργασία αυτή δεν διήρκεσε πολύ: κατά το σχολικό έτος 1890-91 παρουσιάζονται στο μαθητολόγιο του Γυμνασίου Μεσσήνης εγγραφές μαθητών, που προέρχονταν είτε από τα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια είτε του Ι. Παπούλια είτε του Θ. Χριστόπουλου, πράγμα που σημαίνει ότι οι δυο πρώην εταίροι είχαν, τώρα, ο καθένας δικό του σχολείο.

Το 1890, στο ιδιωτικό εκπαιδευτήριο του Θ. Χριστόπουλου, που λειτουργούσε πλέον χωρίς συνεταιίρο, προστέθηκαν και τρεις τάξεις του Γυμνασίου, υπό την επιτήρηση του γυμνασιάρχη Καλαμάτας⁸. Το σχολείο δεχόταν και οικονομικούς⁹. Το 1893 στις αίθουσές του παρακολουθούσαν μαθήματα τα παιδιά της Σχολής Απόρων Παίδων, η οποία είχε ιδρυθεί στην πόλη ήδη από το 1871¹⁰.

Το 1895, ο Θεοδόσιος Χριστόπουλος συνεταιρίστηκε με τον Κωνσταντίνο Σταυρόπουλο, ιδρύοντας εκπαιδευτήριο υπό την επωνυμία «Ελληνικόν Λύκειον ο Πλάτων». Περιελάμβανε Δημοτικό, Ελληνικό σχολείο και Γυμνάσιο¹¹. Το 1896 προστέθηκε στην εταιρεία και ο «εγνωσμένης παιδαγωγικής ικανότητος και μακράς διδασκαλικής πείρας κ. Ιωάννης Παπαδόπουλος, τέως Διευθυντής Υποδιδασκαλείου»¹². Τότε δίδαξαν οι καθηγητές Μοσχούτης, Α. Αλεξάκης, Θεοδωρόπουλος, Μπαρμπάρηγος και Στασινόπουλος¹³. Ο Τύπος της εποχής θεωρούσε σημαντική την προσφορά του εκπαιδευτηρίου, γι' αυτό και έγραφε: «αι ωφέλειαι αίτινες επιγίγνονται εις τον τόπον δεν διέλαθον τους πολλούς, οι οποίοι αμέριστον παρέσχον και θέλουσι παράσχη υποστήριξιν εις τους στερηρούς Διευθυντάς, εις ων την παιδείαν και την πείραν πολλοί του τόπου μας οφείλονται επιστήμονες»¹⁴. Το σχολείο εξακολουθούσε να στεγάζεται στην οικία της Ελένης, χήρας Χαρ. Αποστολάκη¹⁵. Η συνεργασία ήταν βραχύβια, μόνο για το σχολικό έτος 1895-1896. Αυτό προκύπτει από διαφημιστική αγγελία, τον Ιούνιο του 1897, όπου αναφέρεται μόνον το ονοματεπώνυμο του Χριστόπουλου. Διαβάζουμε: «σήμερον ήρξαντο αι προφορικά εξετάσεις του άριστα

6. Μισθωτήριο συμβόλαιο αρ. 1506/6 Αυγούστου 1885, του συμβολαιογράφου Καλαμάτας Παν. Χαριτόπουλου (ΓΑΚ/Αρχεία Ν. Μεσσηνίας).

7. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 380 και 408.

8. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 489.

9. *Εφημερίς των Καλαμών*, 20 Αυγούστου 1892, φ. 31, σ. 31 (Συλλογή Μ. Φερέτου, ΓΑΚ/Αρχεία Ν. Μεσσηνίας).

10. *εφ. Λαϊκή*, 1 Αυγούστου 1893, φ. 5, σ. 5 (Συλλογή Μ. Φερέτου, ΓΑΚ/Αρχεία Ν. Μεσσηνίας).

11. *εφ. Φαραί*, 27 Αυγούστου 1895, φ. 13, σ. 4.

12. *εφ. Ευνομία*, 5 Αυγούστου 1896, φ. 91, σ. 2.

13. *εφ. Ευνομία*, 27 Αυγούστου 1895, φ. 47, σ. 3.

14. *εφ. Ευνομία*, 14 Ιουλίου 1896, φ. 88, σ. 4.

15. *εφ. Ευνομία*, 27 Αυγούστου 1895, φ. 47, σ. 3 και 14 Ιουλίου 1896, φ. 88, σ. 4.

ενταύθα λειτουργούντος ιδιωτικού εκπαιδευτηρίου του κ. Θεοδοσίου Χριστόπουλου»¹⁶.

Τον Σεπτέμβριο του 1897, ο Θεοδόσιος Χριστόπουλος συνεταιρίστηκε με τον Παναγιώτη Βεντήρη, όπως προκύπτει από τον τοπικό Τύπο, όπου διαβάζουμε: «τα υπό την Διεύθυνσιν ημών τέως δύο εν Καλάμαις Ιδιωτικά Εκπαιδευτήρια, προς τον σκοπόν της αρτιωτέρας εκπληρώσεως του προορισμού αυτών, συνεχωνεύθησαν εις έν». Το εκπαιδευτήριο περιελάμβανε Δημοτικό, Ελληνικό σχολείο και πλήρες Γυμνάσιο. Δεχόταν «μαθητάς εσωτερικούς, οικοτρόφους και ημισυσσίτους, με επιμελητείαν κατάλληλον και προσωπικώς ηγγυημένην», ενώ θα στεγαζόταν στην «καταλλήλως διασκευασθησομένη» οικία των κληρονόμων του Χαρ. Αποστολάκη¹⁷. Το 1898-1899 ο Χριστόπουλος είχε αναλάβει και τη γενική εποπτεία-διδασκαλία της Σχολής Απόρων Παίδων, που αριθμούσε 58 μαθητές, και στεγαζόταν δωρεάν στο εκπαιδευτήριο των Θ. Χριστόπουλου-Π. Βεντήρη¹⁸.

ΜΑΡΙΑΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Το 1886 ιδρύθηκε στην Καλαμάτα το Παρθεναγωγείο της Μαρίας Πετροπούλου, που περιελάμβανε πλήρες Ελληνικό σχολείο¹⁹.

ΙΩΑΝΝΗ ΠΑΠΟΥΛΙΑ, Ι. ΠΑΠΟΥΛΙΑ-Θ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ι. ΠΑΠΟΥΛΙΑ-Π. ΒΕΝΤΗΡΗ

Στη δεκαετία του 1880, ιδιωτικό σχολείο ίδρυσε και ο Ιωάννης Παπούλιας, όπως αναφέραμε και προηγουμένως. Αρχικά, το 1885, συνεταιρίστηκε με τον Θεοδόσιο Χριστόπουλο. Γύρω στα 1890 είχε μόνος του ιδιωτικό εκπαιδευτήριο. Το 1892-1893 συνεταιρίστηκε με τον Παναγιώτη Βεντήρη²⁰, αλλά για πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Το εκπαιδευτήριο του Παπούλια εξακολούθησε να λειτουργεί και το 1896, γιατί τον Αύγουστο του ίδιου έτους, όπως μας πληροφορεί ο Τύπος της εποχής, ο διευθυντής του είχε μεταβεί στην Αθήνα, για να επιλέξει και να προσλάβει καθηγητές των μαθηματικών και γαλλικών²¹.

16. εφ. *Φαραί*, 29 Ιουνίου 1897, φ. 99, σ. 3.

17. εφ. *Φαραί*, 23 Αυγούστου 1897, φ. 107.

18. εφ. *Καθημερινή* (Καλαμάτας), 29 Απριλίου 1899, φ. 8, σ. 2 (Συλλογή Μ. Φερέτου, ΓΑΚ/Αρχεία Ν. Μεσσηνίας).

19. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 349.

20. εφ. *Λαϊκή*, 4 Ιουλίου 1893, φ. 1, σ. 4 (Συλλογή Μ. Φερέτου, ΓΑΚ/Αρχεία Ν. Μεσσηνίας).

21. εφ. *Νέα Εφημερίς*, 31 Αυγούστου 1896, σ. 6 (Συλλογή Μ. Φερέτου, ΓΑΚ/Αρχεία Ν. Μεσσηνίας).

ΕΛΕΝΗΣ ΜΑΛΑΧΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

Το 1891 χορηγήθηκε στην Ελένη Μαλαχατοπούλου άδεια σύστασης ιδιοσυντήρητου Παρθεναγωγείου, το οποίο θα περιελάμβανε Δημοτικό, με τέσσερις τάξεις, και πλήρες Ελληνικό σχολείο²².

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Κ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ-Θ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Το 1892 συστάθηκε στην Καλαμάτα το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο αρρένων του Κωνσταντίνου Σταυρόπουλου, που περιελάμβανε Δημοτικό σχολείο, με τέσσερις τάξεις, και πλήρες Ελληνικό σχολείο²³. Το 1895-1896 ο Σταυρόπουλος συνεταιρίστηκε με τον Θεοδοσίο Χριστόπουλο, όπως αναφέραμε παραπάνω.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Δ. ΚΑΤΣΙΚΑΝΑ

Το 1892, ιδρύθηκε στην Καλαμάτα και το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο του Κωνσταντίνου Δ. Κατσιακανά, που περιελάμβανε Δημοτικό, Ελληνικό σχολείο και Γυμνάσιο²⁴.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΟΥΛΑΚΟΥ

Το 1893 ιδρύθηκε στην Καλαμάτα το ιδιωτικό Ελληνικό σχολείο και Γυμνάσιο αρρένων του Παναγιώτη Πουλάκου²⁵.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΠΑΠΑΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΠΑΠΑΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ - ΕΥΣΤΑΘΙΑΣ ΜΙΧΑΛΑΚΕΑ

Το 1893 ιδρύθηκε στην Καλαμάτα και το ιδιωτικό Ελληνικό σχολείο θηλέων της Αλεξάνδρας Παπασταθοπούλου²⁶, που ήδη περιελάμβανε Δημοτικό και στεγαζόταν στην πλατεία Μαυρομιχάλη²⁷. Το 1893 δίδασκαν σ' αυτή η δασκάλα Χαρίκλεια Αντωνακοπούλου από την Καλαμάτα και ο καθηγητής Ν. Καρακλής²⁸. Το 1895 το σχολείο συγχωνεύθηκε με το Παρθεναγωγείο της Μιχαλα-

22. Κ. Σοφιανός, *Το νομικό καθεστώς της παιδικής ηλικίας και της νεότητος...*, ό.π., τόμ. Β', σ. 542.

23. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 575.

24. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 579.

25. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 629.

26. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 622.

27. εφ. *Φαράσι*, 2 Ιουλίου 1895, σ. 2.

28. εφ. *Λαϊκή*, 25 Ιουλίου 1893, φ. 4, σ. 7 (Συλλογή Μ. Φερέτου, ΓΑΚ/Αρχεία Ν. Μεσσηνίας).

κέα, όπως πληροφορούμεθα από καλαματιανή εφημερίδα: «Το διά της ενώσεως των Παρθεναγωγείων Ευσταθίας Μιχαλακέα και Αλεξάνδρας Παπασταθοπούλου συσταθέν “Πρότυπον Παρθεναγωγείον” ήρξατο από της 1ης Οκτωβρίου των τακτικών παραδόσεων αυτού. Εν αυτώ πλην των Ελληνικών μαθημάτων, διδασχθησομένων υπό του προσωπικού αμφοτέρων των Παρθεναγωγείων και της ευμαθεστάτης Αγλαΐας Γεωργιάδου αριστούχου και βραβευμένης δασκαλίσης, διδασχθήσονται η γαλλική εν εντελεία, μουσική, ιχνογραφία, ραπτική και άπαντα τα είδη των εργοχείρων»²⁹.

Η συνεργασία αυτή δεν διήρκεσε παρά μόνον ένα έτος, αφού σε εφημερίδα της 14ης Ιουλίου του 1896 διαβάζουμε: «[...] ήρξαντο την παρελθούσαν Κυριακήν 7ην αρξαμένου αι εξετάσεις του υπό την Διεύθυνσιν της αξιοτίμου και ευπαιδευτού Δεσποινίδος Αλεξάνδρας Παπασταθοπούλου Ιδιωτικού Παρθεναγωγείου [...]»³⁰. Το 1896 προσελήφθη για τη διδασκαλία των ελληνικών και της γαλλικής η δασκάλα Αθηνά Γεωργιάδου³¹. Το 1897 δίδασκε σ' αυτό η δασκάλα Χαρίκλεια Παλαμάρα³². Το Παρθεναγωγείο λειτουργούσε και το 1904³³, καθώς και το 1905, οπότε δίδασκαν οι καθηγητές Ηλίας Κουτσογιαννόπουλος και Γρηγόριος Αλιφέρης³⁴. Το 1900, στεγαζόταν «εις την παρά τον Άγ. Νικόλαον ευρύχωρον και ευάερον οικίαν της Όλγας χήρας Γ. Δουζένη»³⁵.

ΚΑΛΛΙΟΠΗΣ ΚΑΡΩΝΗ

Το 1893 ιδρύθηκε στην Καλαμάτα το ιδιωτικό Ελληνικό σχολείο θηλέων της Καλλιόπης Καρώνη, με τρεις τάξεις³⁶. Το Παρθεναγωγείο περιελάμβανε ήδη Νηπιαγωγείο³⁷ και Δημοτικό. Το 1897 λειτούργησε η πρώτη γυμνασιακή τάξη, όπως πληροφορούμαστε από εφημερίδα της εποχής: «Αι της πρώτης γυμνασιακής τάξεως μαθήτριάι κατεδείχθησαν πολύ ανώτεραι των αρρένων εν τω Γυμνασίω μας συναδέλφων των, εφ' ω και ιδιαίτερον απονέμομεν έπαινον

29. εφ. *Ευνομία*, 29 Οκτωβρίου 1895, σ. 2.

30. εφ. *Ευνομία*, 14 Ιουλίου 1896, φ. 88, σ. 4.

31. εφ. *Φαραί*, 24 Νοεμβρίου 1896, φ. 72, σ. 3.

32. εφ. *Φαραί*, 29 Σεπτεμβρίου 1893, φ. 112, σ. 3.

33. εφ. *Φως*, 5 Σεπτεμβρίου 1904, φ. 395, σ. 3, όπου ανακοινώνεται: «Ήρξαντο αι εγγραφαι του υπό την Διεύθυνσιν της Δος Αλεξάνδρας Παπασταθοπούλου Ιδιωτικού Παρθεναγωγείου».

34. εφ. *Φως*, 3 Ιουλίου 1905, φ. 527.

35. εφ. *Φως*, 7 Σεπτεμβρίου 1900, φ. 14, σ. 2 και 4.

36. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 589.

37. εφ. *Φαραί*, 27 Νοεμβρίου 1895, φ. 25, σ. 4. Επισημαίνεται ότι νηπιαγωγεία, οργανωμένα με πρωτοβουλία της «Ενώσεως των Ελληνίδων», λειτούργησαν από το 1897 με τη φροντίδα της Αικατερίνης Λασκαρίδου. Το κράτος δεν προχωρούσε ακόμη, αυτή την εποχή, στην ίδρυσή τους. Βλ. Αλέξης Δημαράς, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (Τεκμήρια ιστορίας)*, Ερμής, Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1973, τόμ. Β', σ. κγ'.

προς τον διδάξαντα εν τη τάξει ταύτη του Παρθεναγωγείου καθηγητήν κ. Ν. Βαρβαρρήγον»³⁸. Το εκπαιδευτήριο δεχόταν «εσωτερικές» ή «ημιεσωτερικές» μαθήτριες³⁹. Το 1898, το Παρθεναγωγείο είχε τη δυνατότητα να δίνει στις μαθήτριές του πτυχία «διδασκαλισσών». Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαφημιστική αγγελία του σχολείου το 1898, όπου φαίνονται τα τμήματα που λειτουργούσαν. Την παραθέτουμε αυτούσια⁴⁰:

«ΙΔΙΩΤΙΚΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ ΕΝ ΚΑΛΑΜΑΙΣ

Διευθύντρια: ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΚΑΡΩΝΗ

Εκπαίδευσις αρτία κατά τα νεώτερα πρότυπα Εκπαιδευτήρια

Όχι πλέον εις Αθήνας

Συνεπληρώθη ολόκληρον το εκπαιδευτικόν σύστημα της Μέσης Εκπαιδευσεως συνεπεία νομίμου αδείας. Εκάστη μαθήτρια δύναται να λαμβάνη ενταύθα πτυχίον διδασκαλίσσης.

Δέχεται

Οικοτρόφους με λίαν συγκαταβατικάς τιμάς ανεπιδέκτους συναγωνισμού. Τροφή – Ύπνος – Περιποιήσις – Καθαριότης – Θέρμανσις – Μελέτη. Πάντα κατ' αυστηρόν υγιεινόν σύστημα.

Εκτός της τελείας διδασκομένης Γαλλικής και Ζωγραφικής

Προσετέθη

Η διδασκαλία της Αγγλικής γλώσσης

Θα διδαχθώσιν

Προσέτι η Πλαστική και Ανθοκομία, μαθήματα υποδειχθέντα υπό της προόδου. Εκτός της Κοπτικής και Ραπτικής καταστάσης αναγκαιοτάτης διά πάσαν οικογένειαν.

Ανέλαβε

Και την διδασκαλίαν της Μαγειρικής προσληφθείσης της καταλλήλου προς τούτο

Επλουτίσθη

Το Παρθεναγωγείον διά πολλών ειδών μεταβάσης εις Αθήνας της Διευθύντριας προς τον σκοπόν τούτον. Ήτοι Χαρτών - Εικόνων - Εργαλείων και άλλων αφορώντων την πραγματικήν κατανόησιν πολλών μαθημάτων.

Εγγυάται

Επίδοσιν Ηθική - Πνευματικήν - Πρακτικήν.

Αι εγγραφαί ήρξαντο από της 17ης Αυγούστου. Τα μαθήματα άρχονται οριστικώς την 2 Σεπτεμβρίου.

Εν Καλάμαις τη 18 Αυγούστου 1898

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ».

38. εφ. *Φαραί*, 28 Ιουνίου 1898, φ. 145, σ. 3.

39. εφ. *Φαραί*, 27 Νοεμβρίου 1895, φ. 25, σ. 4.

40. εφ. *Ευνομία*, 13 Σεπτεμβρίου 1898, φ. 169, σ. 4.

Το σχολείο στεγαζόταν στην «οικία Δαμηλάτου», που βρισκόταν στην προέκταση της οδού του Αγίου Νικολάου και απέναντι από το κατάστημα του Β. Τζαν⁴¹. Το διδακτικό του προσωπικό φαίνεται ότι ήταν πολύ προσεκτικά επιλεγμένο. Δίδαξαν η ίδια η Καλλιόπη Καρώνη, η οποία εφάρμοζε σύγχρονες μεθόδους παιδαγωγικής (Πεσταλότζι και Φρέμπελ)⁴², οι δασκάλες Σταματίνα Σερεμέτη και Ελένη Μητσοτάκη, «τας οποίας η Καρώνη μετεκάλεσεν εξ Αθηνών»⁴³. Επίσης, οι Σοφία Μπαμπινιώτου και Αριστέα Δημητρίου⁴⁴, η αδελφή της Καλλιόπης, Αικατερίνη Καρώνη, που είχε αναλάβει τη διδασκαλία της κοπτικής και ραπτικής⁴⁵, καθώς και η αριστούχος του Αρσακείου Κλεονίκη Φραγάκη⁴⁶, που δίδασκε ελληνικά στην προκαταρκτική τάξη του Ελληνικού σχολείου και Γυμναστική. Το 1902, γυμναστής του Παρθεναγωγείου ήταν ο Σ. Σκοπετέας⁴⁷. Στις ανώτερες τάξεις τη διδασκαλία των Ελληνικών είχε αναλάβει ο γυμνασιάρχης της Καλαμάτας Γεραρής, ενώ των φυσικομαθηματικών ο καθηγητής Δεράου⁴⁸. Άλλοι καθηγητές που δίδαξαν στο Εκπαιδευτήριο ήταν οι Ν. Μπαρμπαραρήγος (Βαρβαρήγος) και Ν. Βασιλάκης⁴⁹. Μουσική δίδαξε ο Γεώργιος Σακελλαρίδης⁵⁰ και χορό ο χοροδιδάσκαλος Ευστάθιος Λουίζης, ο οποίος είχε ιδρύσει από το 1894 σχολή χορού στην επάνω πλατεία της Καλαμάτας (κατάστημα Σταμπολτζή)⁵¹. Τα γαλλικά διδάσκονταν από την Καίτη Ρουμπέν. Όπως μας πληροφορεί φύλλο της εποχής, ανήκε «εις έγκριτον εν Γαλλία οικογένειαν παρ' η έτυχεν επιμελημένης αγωγής και ανωτέρας πνευματικής παιδείας και κατέχουσα εκ μητρικής ανατροφής, εκ σχολικής μαθήσεως και φιλολογικής μελέτης την γαλλικήν γλώσσαν, θα μεταδίδη εν τη δυνάμει της αντιλήψεως και της πεφωτισμένης αυτής μεθόδου τας λεπτότητας της προσωδίας και των ιδιωτισμών της γαλλικής γλώσσης, ης η εκμάθησις εκ μέρους των μαθητριών θα είναι εν τη πληρότητι αυτής»⁵². Η Ρουμπέν δίδασκε επίσης ζωγραφική, προσωπογραφία και τοπογραφία επί υφασμάτων και πινάκων⁵³.

41. εφ. *Ευνομία*, 17 Σεπτεμβρίου 1895, φ. 49, σ. 2.

42. εφ. *Θάρρος*, 29 Ιουνίου 1997, σ. 10, όπου και γίνεται παραπομπή στην εφ. *Επαρχιακή Εφημερίς*, 19 Ιουλίου 1891, φ. 63.

43. εφ. *Ευνομία*, 7 Δεκεμβρίου 1897, φ. 138, σ. 2.

44. εφ. *Φαραί*, 2 Ιουλίου 1895, φ. 5, σ. 3.

45. εφ. *Ευνομία*, 18 Σεπτεμβρίου 1894, φ. 1, σ. 2.

46. εφ. *Φαραί*, 27 Νοεμβρίου 1895, φ. 25, σ. 4.

47. εφ. *Φως*, 7 Απριλίου 1902, φ. 173, σ. 2.

48. εφ. *Φαραί*, 27 Νοεμβρίου 1895, φ. 25, σ. 4.

49. εφ. *Φαραί*, 2 Ιουλίου 1895, φ. 5, σ. 3.

50. εφ. *Φως*, 7 Απριλίου 1902, φ. 173, σ. 2.

51. εφ. *Φαραί*, 17 Νοεμβρίου 1896, φ. 71, σ. 4. Βλ. επίσης Μ. Φερέτος «Η κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική κίνηση το 1894 [στην Καλαμάτα]», εφ. *Θάρρος*, 21 Αυγούστου 1994, φ. 28607, σ. 13.

52. εφ. *Ευνομία*, 15 Οκτωβρίου 1895, φ. 52, σ. 3.

53. εφ. *Φαραί*, 27 Νοεμβρίου 1896, φ. 25.

Το σχολείο συμμετείχε και σε διάφορες εξωσχολικές εκδηλώσεις. Έτσι, η καλαματιανή εφημερίδα *Ευνομία* συγχαίρει τη διευθύντριά του «[...] διά τους κόπους ούς κατέβαλλεν καταρτίσασα τον καλλίφωνον εκ κορασίων του Παρθεναγωγείου χορόν, όστις έψαλλε τη Αγία και Μεγάλη Παρασκευή τον Επιτάφιον της εκκλησίας του Αγ. Νικολάου»⁵⁴.

Για το μαθητικό δυναμικό αυτού του καινοτόμου για την εποχή του –από τα καλύτερα της Πελοποννήσου–⁵⁵ Παρθεναγωγείου, δυστυχώς δεν έχουμε επαρκή στοιχεία. Γι' αυτό αναφέρουμε ενδεικτικά, τουλάχιστον, μερικά ονοματεπώνυμα μαθητριών, που εντοπίστηκαν σε τοπική εφημερίδα του 1895: Μαρία Μέξη, Θεοφιλοπούλου, Μαρία Σαράβα, Θελεξινόη Στρούμπου, Κοντέα, Καραγιάννη, Ευγενία Ψάλλη, Ιωάννα Μασουρίδου, Σοφία Σταμπολτζή, Κάβουρα, Θέμις Μούστροη, Μαργαρίτα Στρατηγοπούλου και Κούτση⁵⁶. Επίσης, το 1902, στην «ανωτέρα» τάξη του σχολείου φοιτούσαν οι δεσποινίδες Πηνελόπη Νικολοπούλου, Βογοπούλου, Καζαντζή, Παπαγεωργοπούλου, Πόταρη κ.ά.⁵⁷, όλες από γνωστές καλαματιανές οικογένειες.

ΕΥΣΤΑΘΙΑΣ Ρ. ΜΙΧΑΛΑΚΕΑ

ΕΥΣΤΑΘΙΑΣ Ρ. ΜΙΧΑΛΑΚΕΑ-ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΠΑΠΑΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ

Το 1894, η Ευσταθία Ρ. Μιχαλακέα ιδρύει στην Καλαμάτα Παρθεναγωγείο, με τέσσερις τάξεις Δημοτικού και τρεις Ελληνικού σχολείου. Η Ευ. Μιχαλακέα ήταν κόρη μεγαλέμπορου και είχε αποφοιτήσει από το Γαλλικό Παρθεναγωγείο του Πειραιά⁵⁸ των αδελφών του τάγματος Saint Joseph de l'apparition⁵⁹. Στο σχολείο της δίδαξε η καλαματιανή παιδαγωγός Αγλαΐα Γεωργιάδου, που ήταν αριστούχος απόφοιτος του Αρσακείου Αθηνών. Οι δύο αυτές δασκάλεις ήταν από τις πρώτες φεμινίστριες της πόλης⁶⁰. Στο σχολείο διδασκόταν, φυσικά, και το μάθημα των γαλλικών, όπως πληροφορούμαστε από τοπική εφημερίδα: «Διά την διδασκαλίαν της Γαλλικής θέλω συστήσει, καθ' ορισθησομένην βραδύτερον ώραν, μίαν μεν τάξιν διά τας αποφοίτους νεάνιδας, τας επιθυμούσας την εντελή της γαλλικής γλώσσης εκμάθησιν, ετέραν δε δι' άρρενας, άγο-

54. εφ. *Ευνομία*, 12 Απριλίου 1898, φ. 152, σ. 2.

55. εφ. *Ευνομία*, 10 Μαΐου 1898, φ. 155, σ. 3.

56. εφ. *Ευνομία*, 16 Ιουλίου 1895, φ. 41, σ. 2-3.

57. εφ. *Φως*, 7 Απριλίου 1902, φ. 173, σ. 2.

58. Χαρίκλεια Σκιά-Πανοπούλου, *Ανάληψη της διαδικασίας της πολιτιστικής ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο. Η περίπτωση της Καλαμάτας*, διδακτορική διατριβή, 1998, σ. 128, όπου και γίνεται παραπομπή στην εφ. *Καλαματιανή*, 26 Σεπτεμβρίου 1895, φ. 1, σ. 4B.

59. εφ. *Ευνομία*, 13 Αυγούστου 1895, φ. 45, σ. 3.

60. Βλ. το άρθρο του Μίμη Φερέτου στην εφ. *Θάρρος*, 28 Αυγούστου 1994, φ. 28613, σ. 13.

ντας ηλικιαν μέχρι 14 ετών»⁶¹. Το 1895 το εκπαιδευτήριο συγχωνεύθηκε με το Παρθεναγωγείο της Αλεξάνδρας Παπασταθοπούλου⁶², όπως αναφέραμε και προηγουμένως. Η συνεργασία όμως δεν διήρκεσε παρά μόνον ένα έτος⁶³. Το Παρθεναγωγείο στεγάστηκε στο αρχοντικό του Νικολάου Πανταζόπουλου, του γνωστού δωρητή της Λαϊκής Σχολής Καλαμάτας⁶⁴.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΒΕΝΤΗΡΗ

Π. ΒΕΝΤΗΡΗ-Θ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Στις αρχές της δεκαετίας του 1890 ιδρύθηκε στην Καλαμάτα το ιδιωτικό Ελληνικό σχολείο αρρένων του Παναγιώτη Βεντήρη. Το εκπαιδευτήριο περιελάμβανε ήδη Δημοτικό σχολείο. Το 1895 προστέθηκαν οι Β΄ και Γ΄ τάξεις του Γυμνασίου⁶⁵, ενώ την επόμενη χρονιά, 1896, λειτούργησε και η Δ΄ γυμνασιακή τάξη, όπως προκύπτει από τον τοπικό Τύπο: «Γνωρίζομεν ότι κατ' απαίτησιν πολλών μαθητών συνεστήσαμεν προς ευκολίαν αυτών και τετάρτην τάξιν Γυμνασίου, εν η θέλουσι διδάσκεισθαι τα αυτά μαθήματα, οία και εν τη του Γυμνασίου»⁶⁶. Το 1897 το σχολείο συγχωνεύθηκε με το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο του Θεοδόσιου Χριστόπουλου⁶⁷, για μικρό χρονικό διάστημα, αφού στη δεκαετία του 1900 το σχολείο λειτουργούσε υπό τη διεύθυνση του Παναγιώτη Βεντήρη⁶⁸.

Το 1896, το διδακτικό προσωπικό του Εκπαιδευτηρίου απαρτιζόταν από πέντε καθηγητές για τη διδασκαλία των ελληνικών, έναν για τα μαθηματικά, τρεις ελληνοδιδασκάλους, δύο δημοδιδασκάλους και έναν διδάσκοντα της γαλλικής γλώσσας⁶⁹. Επίσης, προβλεπόταν ότι «ιδιαιτέρως θέλει διδασχθεί και Φωνητική Μουσική». Πρόκειται για τους Α. Θαλασσινό, Ν. Δημόπουλο, Θ. Στασινόπουλο, Δ. Αλεξάκη, Ευγ. Πολυδούρη, Π. Θεοδωρόπουλο, Κ. Εξαρχέα, Δ. Στασινόπουλο, Ν. Καρακλή και Θ. Κουσουλάκο⁷⁰. Ο τελευταίος ήταν κάτοχος τεσσάρων γλωσσών και είχε προσληφθεί για τη διδασκαλία της γαλλικής γλώσσας και της διπλογραφίας⁷¹. Το εκπαιδευτήριο δεχόταν και οικοτρόφους,

61. εφ. *Ευνομία*, 13 Αυγούστου 1895, φ. 45, σ. 3.

62. εφ. *Ευνομία*, 29 Οκτωβρίου 1895, φ. 54, σ. 3.

63. εφ. *Ευνομία*, 14 Ιουλίου 1896, φ. 88, σ. 4.

64. Βλ. το άρθρο Μ. Φερέτου στην εφ. *Θάρρος*, 28 Αυγούστου 1994, ό.π.

65. εφ. *Φαραί*, 20 Αυγούστου 1895, φ. 12, σ. 4.

66. εφ. *Φαραί*, 17 Νοεμβρίου 1896, φ. 71, σ. 4.

67. εφ. *Φαραί*, 23 Αυγούστου 1897, φ. 107.

68. Νικόλαος Γ. Ιγγλέσης, *Οδηγός της Ελλάδος, 1910-11*, τόμ. Α΄, έτος Γ΄, σ. 753.

69. εφ. *Φαραί*, 18 Αυγούστου 1896, φ. 60, σ. 4.

70. εφ. *Φαραί*, 27 Οκτωβρίου 1896, φ. 68, σ. 4.

71. εφ. *Φαραί*, 27 Οκτωβρίου 1896, φ. 68, σ. 3.

«οίτινες θέλουσι διδάσκεσθαι ιδιαιτέρως την γαλλικήν γλώσσαν»⁷². Επίσης, λάμβανε μέριμνα και για την εξωτερική επιτήρηση των μαθητών, γι' αυτό είχε προσληφθεί ως επιστάτης-παιδονόμος ο Παναγιώτης Μπουρμπουχάκης⁷³. Στεγαζόταν, το 1893, στο ισόγειο μιας «ανωγείου οικίας» του Γεώργιου Μασουρίδη, κοντά στο ναό του Αγίου Νικολάου του Φλαρίου⁷⁴. Τον Σεπτέμβριο του 1895 μεταφέρθηκε σε κτίριο της πλατείας Μαυρομιχάλη, όπως προκύπτει από τον Τύπο της εποχής: «Ποιούμεθα γνωστόν τοις ενδιαφερομένοις ότι το ημέτερον Εκπαιδευτήριο από 1ης Σεπτεμβρίου μεταφέρεται εις την παρά την πλατείαν Μαυρομιχάλη ευρύχωρον και ευάερον οικίαν των κ. αδελφών Μιχαλακέα»⁷⁵.

Στη δεκαετία του 1900 το εκπαιδευτήριο του Παναγιώτη Βεντήρη λειτουργούσε και ως Παρθεναγωγείο⁷⁶, το οποίο περιελάμβανε Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Ελληνικό σχολείο και Γυμνάσιο. Σ' αυτό, εκτός από τα βασικά μαθήματα, διδάσκονταν οικοκυρικά, ραπτική και σιδέρωμα, τα καλλιτεχνικά, ιχνογραφία, καλλιγραφία, ζωγραφική, πυρογραφία, πλαστική, φωνητική, κλειδοκύμβαλο κ.ά.⁷⁷. Στεγαζόταν στην «ευρύχωρον, ευάερον και ευήλιον οικίαν των αδελφών Αποστολάκη»⁷⁸ και στο διδακτικό του προσωπικό συμπεριλαμβάνονταν, μεταξύ άλλων, οι Ισιδώρα Λυμνιάτου, Ελίζα Πέτροβιτς⁷⁹, Μάρθα Μαβίλ, Γ. Σακελλαρίδης⁸⁰.

Στη συνείδηση της τοπικής κοινωνίας είχε εμπεδωθεί η εικόνα ότι το εκπαιδευτήριο του Βεντήρη διέθετε «καινοτόμους παιδαγωγούς» και ότι «επιτελούσε διπλήν εργασίαν: ψυχής μόρφωσιν και σωματών διάπλασιν»⁸¹. Η λειτουργία του συνεχιζόταν και το 1910⁸².

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥΡΗ

Το 1896 ο έμπειρος ελληνοδιδάσκαλος Βασίλειος Στεφανούρης ιδρύει στην

72. εφ. *Φαράι*, 18 Αυγούστου 1896, φ. 60, σ. 4.

73. εφ. *Φαράι*, 27 Οκτωβρίου 1896, φ. 68, σ. 3.

74. Συμβόλαιο αρ. 23858/29.9.1893 του συμβολαιογράφου Καλαμάτας Νικ. Θ. Μαντζαβάκου, ΓΑΚ/Αρχεία Ν. Μεσσηνίας.

75. εφ. *Φαράι*, 20 Αυγούστου 1895, φ. 12, σ. 4.

76. «Την πρωίαν της παρελθούσης Κυριακής εις την ευρείαν αίθουσαν του κ. Ερ. Τσαν, παρασταμένης της αριστοκρατίας της ημετέρας κοινωνίας, εγένοντο αι γυμναστικά εξετάσεις του Παρθεναγωγείου του κ. Βεντήρη» (εφ. *Φως*, 29 Απριλίου 1904, φ. 358, σ. 3).

77. εφ. *Θάρρος*, 30 Σεπτεμβρίου 1906.

78. περ. *Ωρίων* (Καλαμάτας), έτος Α', αρ. 1, 1901, σ. 8.

79. εφ. *Θάρρος*, 9 Μαΐου 1907.

80. περ. *Ωρίων*, έτος Α', αρ. 1, ό.π., σ. 8.

81. περ. *Ωρίων*, έτος Α', αρ. 1, ό.π., σ. 8.

82. Νικ. Γ. Ιγγλέσης, *Οδηγός...1910-11*, ό.π., σ. 753.

κωμόπολη Αρφαρά ιδιωτικό εκπαιδευτήριο αρρένων, που περιελάμβανε πλήρες Ελληνικό σχολείο, υπό την επιτήρηση του γυμνασιάρχη Καλαμάτας⁸³.

ΜΑΡΙΑΣ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ

Το 1898 ιδρύθηκε στην Καλαμάτα το Παρθεναγωγείο της Μαρίας Σταθούλου⁸⁴, το οποίο εξακολουθούσε να λειτουργεί και το 1910⁸⁵.

ΧΡ. Σ. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ

Το 1899 ιδρύθηκε στην Καλαμάτα το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο του Χρ. Σ. Αποστολάκη, το οποίο περιελάμβανε πλήρες Δημοτικό και Ελληνικό σχολείο, υπό την επιτήρηση του γυμνασιάρχη Καλαμάτας⁸⁶.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΙΔΗ

Το 1900 ιδρύθηκε στην Καλαμάτα το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο αρρένων του Δημητρίου Επισκοπίδη, που περιελάμβανε πλήρες Ελληνικό σχολείο⁸⁷ και είχε την προσωνομία «Ιδιωτικόν Επιστημονικόν Ελληνικόν Σχολείον Δ. Επισκοπίδου»⁸⁸. Διαβάζουμε σχετικά με την ίδρυση και λειτουργία του σχολείου, στην καλαματιανή εφημερίδα *Φως*: «Εν τη μεγάλη οικία του κ. Λ. Κωτσέα, παρά την Άνω Πλατείαν, τα εν τω σχολείω τούτω του οποίου ωρισμένως τα μαθήματα άρξονται τακτικώς από της προσεχούς Δευτέρας 18 Ισταμένου μηνός, θα διδάξωσι οι καθηγηταί κ.κ. Κ. Λουμάκης τα Ελληνικά της Τρίτης τάξεως, Κ. Πόταρης τα της Δευτέρας, Δ. Επισκοπίδης τα της Πρώτης, Θ. Κουσουλάκος τα Γαλλικά, Π. Σκοπέτος τα Μαθηματικά, Π. Κωνσταντέας την Γυμναστικήν και Μουσικήν. Επιμελητής δε προσελήφθη ο ιεροσπουδαστής κ. Κ. Αναγνωστόπουλος. Τα δε βοηθητικά μαθήματα διδάσκει ο Δ. Επισκοπίδης και αν τις άλλος είναι ανάγκη»⁸⁹.

Το 1901 ιδρύθηκε από τον Επισκοπίδη το εκπαιδευτήριο «Παλλάδιον», το οποίο περιελάμβανε Γυμνάσιο, πλήρες Δημοτικό και Νηπιαγωγείο⁹⁰. Το 1908,

83. εφ. *Φαραί*, 6 Οκτωβρίου 1896, φ. 66, σ. 3 και Κ. Σοφιανός, *Το νομικό καθεστώς της παιδικής ηλικίας και της νεότητος...*, ό.π., τόμ. Β', σ. 803.

84. Κ. Σοφιανός, ό.π., σ. 862.

85. Νικ. Γ. Ιγγλέσης, *Οδηγός...1910-11*, ό.π., σ. 753.

86. Κ. Σοφιανός, ό.π., τόμ. Β', σ. 923.

87. Κ. Σοφιανός, ό.π., τόμ. Β', σ. 962.

88. εφ. *Φως*, 17 Σεπτεμβρίου 1900, σ. 4.

89. εφ. *Φως*, 17 Σεπτεμβρίου 1900, σ. 4.

90. εφ. *Θάρρος*, 3 Απριλίου 1940, σ. 4.

εκτός από «εσωτερικούς» μαθητές, το εκπαιδευτήριο δεχόταν και «μαθητριάς, αδεία της Κυβερνήσεως»⁹¹. Το σχολείο συνέχιζε να λειτουργεί και το 1910, με τρεις μαθητές και μια μαθήτριά, όπως προκύπτει από τη *Στατιστική της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως* του 1910-11. Η λειτουργία του συνεχίστηκε και μετά το θάνατο του Δ. Επισκοπίδη, μέχρι και το 1925, με τη φροντίδα της θυγατέρας του Αγλαΐας Επισκοπίδη. Στεγαζόταν απέναντι από την Ύπαπαντή, στη γωνία με το δρόμο προς Αγιάννη.

ΑΝΘΗΣ ΧΡΥΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

Το 1900 η Ανθή Χρυσικοπούλου ιδρύει στην Καλαμάτα ιδιωτικό Ελληνικό σχολείο θηλέων, με τρεις τάξεις. Το Παρθεναγωγείο αυτό ήδη περιελάμβανε Δημοτική σχολή θηλέων. Στις εξετάσεις του 1905 δόθηκε μεγάλη χοροεσπερίδα στην αίθουσα του τότε Κακουργοδικείου Καλαμάτας (στη Φραγκόλιμνα) και το «τετράχορον» διηύθυνε η Βούλα Φλέσσα⁹². Το 1908 το σχολείο περιελάμβανε και Νηπιαγωγείο. Το ίδιο έτος δίδασκαν οι δασκάλες Ειρήνη Τσαπέτα και Βασιλική Χρυσικοπούλου⁹³. Το 1900 στεγαζόταν «εν τη παρά τον Άγιον Νικόλαον ευαέρω και ευρυχώρω οικία του Π. Κουτσομητοπούλου»⁹⁴. Το σχολείο εξακολουθούσε να λειτουργεί και το 1910⁹⁵.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΕΣΣΗΝΗΣ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

Στα μέσα της δεκαετίας του 1880, στη Μεσσήνη, πρωτεύουσα της επαρχίας Μεσσήνης, λειτουργούσε ιδιωτικό Ελληνικό σχολείο, με μία μόνο τάξη, την Α', υπό τη διεύθυνση του Απόστολου Ανδρικόπουλου. Η χρονολογία προκύπτει από το μαθητολόγιο του Ελληνικού σχολείου Μεσσήνης: σ' αυτό (στη στήλη «Τεκμήριον Εγγραφής»), κατά το σχολικό έτος 1887-88, σημειώνονται στη Β' τάξη εγγραφές μαθητών που προέρχονταν από το ιδιωτικό σχολείο του Απόστολου Ανδρικόπουλου. Το 1899, προστέθηκε και η Β' τάξη. Το σχολείο λειτουργούσε υπό την επιτήρηση του σχολάρχου του Ελληνικού σχολείου της Μεσσήνης⁹⁶.

91. εφ. *Θάρρος*, 3 Σεπτεμβρίου 1908.

92. εφ. *Φως*, 3 Ιουλίου 1905, φ. 527.

93. εφ. *Θάρρος*, 7 Σεπτεμβρίου 1908, φ. 2877, σ. 3.

94. εφ. *Φως*, 21 Σεπτεμβρίου 1900, φ. 18, σ. 3.

95. Νικ. Γ. Ιγγλέσης, *Οδηγός...1910-11*, ό.π., σ. 753.

96. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 441.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΤΣΑΚΗ

Στις αρχές της δεκαετίας του 1890, στον Μελιγαλά, πρωτεύουσα του Δήμου Οιχαλίας, λειτουργούσε ιδιωτικό Ελληνικό σχολείο αρρένων υπό τη διεύθυνση του Γεωργίου Κωτσάκη. Στα 1893 προστέθηκε στο εκπαιδευτήριό του και η Α΄ γυμνασιακή τάξη⁹⁷.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ

Στις αρχές της δεκαετίας του 1890, στον Μελιγαλά, λειτουργούσε το ιδιωτικό Ελληνικό σχολείο του Παναγιώτη Δ. Οικονομίδη, όπως προκύπτει από το μαθητολόγιο του Γυμνασίου Καλαμάτας: σ' αυτό (στη στήλη «Προέλευση»), κατά το σχολικό έτος 1895-96, αναφέρονται στην Α΄ τάξη εγγραφές μαθητών που προέρχονταν από το ιδιωτικό σχολείο του Οικονομίδη. Το 1895, το εκπαιδευτήριο του Οικονομίδη καταργήθηκε λόγω «διαγωγής ασυμβίβαστης προς το επάγγελμα αυτού»⁹⁸.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

Το 1894, στο Τσαούσιο (Μερόπη) ιδρύθηκε το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο του Θεόδωρου Δ. Θεοδωρόπουλου, που περιελάμβανε τετρατάξιο Δημοτικό και πλήρες Ελληνικό σχολείο, υπό την επιτήρηση του γυμνασιάρχη Καλαμάτας⁹⁹.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥΡΗ

Το 1898, επίσης στο Τσαούσιο, ιδρύθηκε πλήρες Ελληνικό σχολείο υπό τη διεύθυνση του Βασιλείου Στεφανούρη και την επιτήρηση του γυμνασιάρχη Μεσσήνης¹⁰⁰.

97. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Β΄, σ. 630.

98. Υ.Α. 7686 Υ.Ε.Δ.Ε., 3 Ιουλίου 1895, «Περί άρσεως χορηγηθείσης αδείας [υπ' αρ. 13881/28 Ιουλίου 1894 (ΥΕΔΕ)] συστάσεως Ιδιωτικού Εκπαιδευτηρίου στο Μελιγαλά εις τον Παναγιώτην Δ. Οικονομίδην»· ο λόγος που αναφέρεται είναι: διαγωγή ασυμβίβαστη προς το επάγγελμα. Βλ. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Β΄, σ. 712.

99. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Β΄, σ. 667.

100. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Β΄, σ. 878.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΤΡΙΦΥΛΙΑΣ

Δ. ΚΟΚΚΩΝΗ

Το 1884 ιδρύθηκε στους Γαργαλιάνους ιδιωτικό Ελληνικό σχολείο με μία μόνο τάξη, την Α', υπό τη διεύθυνση του Δ. Κοκκώνη. Το 1885 προστέθηκε η Β' τάξη και το 1889 και η Γ'. Το εκπαιδευτήριο λειτουργούσε υπό την επιτήρηση του σχολάρχου του Ελληνικού σχολείου Γαργαλιάνων¹⁰¹.

ΑΓΓΕΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ

Το 1884, στα Φιλιατρά, ο ιερέας Άγγελος Αθανασιάδης ιδρύει ιδιωτικό Ελληνικό σχολείο με μία μόνο τάξη, την Α'. Στις 21 Νοεμβρίου του ίδιου έτους προστέθηκαν η Β' και η Γ' τάξη. Το σχολείο βρισκόταν υπό την άμεση επιτήρηση του σχολάρχου του Ελληνικού σχολείου Φιλιατρών¹⁰².

Μ. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗ

Το 1887, στα Φιλιατρά, ο Μ. Γρηγοριάδης ιδρύει ιδιωτικό Ελληνικό σχολείο με δύο τάξεις, Α' και Β'. Το εκπαιδευτήριο λειτουργούσε υπό την επιτήρηση του γυμνασιάρχου Φιλιατρών¹⁰³.

Δ. ΚΟΚΚΩΝΗ

Το 1887, στα Φιλιατρά, ο Δ. Κοκκώνης ιδρύει ιδιωτικό εκπαιδευτήριο αργένων, με την επωνυμία «Κάδμος»¹⁰⁴, που περιελάμβανε πλήρες Δημοτικό και μια τάξη Ελληνικού σχολείου¹⁰⁵. Το 1888 προστέθηκαν η Β' και Γ' τάξη¹⁰⁶. Το σχολείο βρισκόταν υπό την επιτήρηση του γυμνασιάρχου Φιλιατρών. Δίδαξαν σ' αυτό οι Αναστ. Πυρομάλης, Ν. Προβελέγγιος και Αθαν. Αθανασιάδης. Ως βοηθοί του διδακτικού προσωπικού υπηρέτησαν οι απόφοιτοί του Γ. Α. Λουπινάς, Διον. Σταυριανόπουλος, Κων. Επ. Παπαδόπουλος, Δημ. Πατρίδης και Ιω. Κάκκαβος. Μαθήματα που διδάσκονταν ήταν τα αρχαία και τα νέα ελληνικά, η ιστορία, τα φυσικά, η γεωγραφία, τα λατινικά και τα γαλλικά¹⁰⁷.

101. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 309, 333 και 441.

102. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 316.

103. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 367.

104. Μαρία Ν. Αθανασιάδη, «Συμπλήρωσις επί της ιστορίας του Γυμνασίου μας», *περ. Φιλιατρά*, τόμ. ΣΤ', τχ. 58-59, Απρίλιος-Σεπτέμβριος 1971, σ. 101.

105. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 385.

106. Κ. Σοφιανός, *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 411.

107. Μαρία Ν. Αθανασιάδη, *ό.π.*, σ. 101.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ

Το 1889, ιδρύθηκε στα Φιλιατρά το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο αρρένων του Παναγιώτη Ι. Φιλόπουλου, το οποίο περιελάμβανε τέσσερις τάξεις Δημοτικού και πλήρες Ελληνικό σχολείο, υπό την επιτήρηση του γυμνασιάρχη Φιλιατρών¹⁰⁸. Το 1889 φοιτούσαν σ' αυτό οι παρακάτω μαθητές: Κωνσταντίνος Γ. Μποσινάκης, Πάνος Δ. Τσάκωνας, Νικόλαος Σταματόπουλος, Ιωάννης Λουρίδας, Πέτρος Βωβός, Γεώργιος Θ. Λάγγουρας, Πάνος Ν. Αναστασόπουλος, Διονύσιος Σταυριανόπουλος, Κωνσταντίνος Π. Κοκκαλιάρης, Επαμεινώνδας Βασιλόπουλος, Σπύρος Γρηγορίου, Χαράλαμπος Μπαρούφας, Κωνσταντίνος Θ. Γώγος, Αλέξιος Κανκάρης, Ευαγόρας Π. Ζωγράφος, Ιωάννης Επ. Βωβός, Αριστοφάνης Κάκκαβας, Κωνσταντίνος Κωνσταντίνου, Χαράλαμπος Ι. Σάμπαλης κ.ά. Το ίδιο έτος φαίνεται ότι προσελήφθησαν οι εξής διδάσκοντες: ο Γ. Καψάλης (για να διδάσκει στην Α' και Β' τάξη του Ελληνικού σχολείου αντί 50 δραχ.), ο Βασ. Παπαγεωργίου (αντί 60 δραχ.), ο Σπ. Νικολόπουλος (αντί 60 δραχ. κατά μήνα), ο Λεων. Καλοπάζαρος ως παιδονόμος (αντί 25 δραχ. το μήνα) και ο Διον. Παπαχριστοφίλου για τη Γυμναστική. Επίσης, το ενοίκιο του εκπαιδευτηρίου ήταν, την ίδια χρονιά (1889), 80 δραχ.¹⁰⁹. Το σχολείο λειτούργησε μέχρι το 1893¹¹⁰.

Το 1891, στα Φιλιατρά, ο Παναγιώτης Ι. Φιλόπουλος ιδρύει και Παρθεναγωγείο, το οποίο περιελάμβανε τέσσερις τάξεις Δημοτικού και Ελληνικό σχολείο¹¹¹.

108. Κ. Σοφριανός, *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 445.

109. περ. *Φιλιατρά*, τχ. 17, Νοέμβριος 1960, σ. 5.

110. περ. *Φιλιατρά*, τόμ. Ε', τχ. 49, Ιανουάριος-Μάρτιος 1969.

111. Κ. Σοφριανός, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 533.

